

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

28. ΤΟ ΒΟΔΙ ΚΑΙ Ο ΟΝΟΣ

Κτην ορθόδοξη εικόνα της Γεννήσεως του Χριστού το κεντρικό πρόσωπο, το Θείον Βρέφος, εικονίζεται μέσα σε σπήλαιο ανάμεσα σε δύο ζώα· ἢ μάλλον τα ζώα είναι σκυμμένα πάνω Του· είναι πάντοτε δύο και είναι συγκεκριμένα: ένας «βοῦς» (βόδι) και ένας «ὄνος» (γαϊδουράκι).

Τα Ευαγγέλια δεν αναφέρουν αυτά τα ζώα· εν τούτοις, σε όλες τις εικόνες της Γεννήσεως τα συναντάμε πλάι στο Παιδίον. Ἡ θέση που κατέχουν στο κέντρο της εικόνας φανερώνει την σπουδαιότητα που η Εκκλησία αποδίδει σ' αυτή τη λεπτομέρεια. Ἡ παρουσία των ζώων αυτών εξηγείται, αναμφίβολα, από την πρακτική ανάγκη, όπως τη δείχνει η Ακολουθία των Χριστουγέννων: η Παρθένος ταξίδεψε καθισμένη πάνω σ' ένα γαϊδουράκι· όσο για το βόδι, το είχε οδηγήσει εκεί ο μνήστρω Ιωσήφ που ήθελε να το πουλήσει για ν' ανταποκριθεί στα έξοδα του ταξιδιού. Αλλ' αυτή η πρακτική ανάγκη δεν είναι αρκετή να δικαιολογήσει την παρουσία των ζώων τόσο κοντά στον Χριστό.

Την εξήγηση δίνει η προφητεία του προφήτη Ησαΐα: «Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκεν» (Ησ.1.3) και μας καλεί στη γνώση και στην κατανόηση του Μυστηρίου της θείας οικονομίας που εκπληρώθηκε με τη Γέννηση του Χριστού. Ο Θεός, κατεβαίνοντας στη γη, έχοντας γίνει άνθρωπος, δεν βρήκε θέση ανάμεσα στους ανθρώπους, γιατί αυτοί δεν Τον δέχθηκαν. Οι πρώτοι που λάτρεψαν τον Χριστό ήταν τα ζώα. Γιατί ανάμεσα στους ανθρώπους ζητούσε τους απλούς κι ανάμεσα στους απλούς τα παιδιά, αλλά πιο απλά κι από τα παιδιά, πιο ἥρεμα, τον υποδέχτηκαν τα ζώα ενός στάβλου. Ὑπενθυμίζει δηλαδή τις πολύ ταπεινές συνθήκες υπό τις οποίες γεννήθηκε ὁ Κύριος, που ήταν η αρχή των αλλεπάλληλων ταπεινώσεων που καταδέχθηκε να υπομείνει για τη σωτηρία μας μέχρι την Ἄκρα Ταπείνωση του σταυρικού Πάθους Του!

Λεν πρόκειται όμως μόνο γι' αυτό. Ἡ παρουσία των δυο συγκεκριμένων ζώων κοντά στον νηπιάσαντα Θεό υπενθυμίζει κυρίως την εκπλήρωση δύο προφητειών της Παλαιάς Διαθήκης, των προφητών Αββακούμ και Ησαΐα. Ο προφήτης Αββακούμ με το προφητικό του βλέμμα διακρίνει την ενανθρώπιση του Υιού του Θεού, που επρόκειτο να συμβεί μετὰ ἀπὸ αἰῶνες, και λέγει στον Υιό μεταξύ των άλλων: «Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ» (Αβ.3.2). Στο χωρίο αυτό έχουν δοθεί πολλές

ερμηνείες· αυτή που μας ενδιαφέρει εδώ είναι η εξής: Θα γνωρισθείς ανάμεσα σε δύο ζώα. Ο Θεός «έφανερώθη ἐν σαρκί» (Α΄ Τιμ.3.16), κι έγινε γνωστός κατ' αρχάς μεταξύ δύο ζώων. Επομένως η βυζαντινή α-γιογραφία είναι σαν να μας λέει: Κοιτάξτε αυτό το βρέφος! Είναι ο Μεσ-σίας που προφήτευσαν οι προφῆτες Ησαΐας και Αββακούμ.

Πιο σαφής είναι η προφητεία του προφῆτη Ησαΐα: «Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκε» (Ἡσ.1.3). Εδώ ομιλεῖ ο Θεός με παράπονο για την αχαριστία και απιστία των Ισραηλιτῶν και λέει: Το βόδι γνωρίζει τον ιδιοκτήτη που το φροντίζει, και το γαίδουράκι ξέρει τη φάτνη του κυρίου του. Αντίθετα, ο περιούσιος λαός μου, ο Ισραήλ, που τόσο τον έχω ευεργετήσει, δεν με αναγνωρίζει και δεν με νιώθει Κύριό του.

Η παράδοση της Εκκλησίας εφάρμοσε το χωρίο στην περίπτωση της Γεννήσεως. Τα ζώα της φάτνης αναγνώρισαν τον Κύριο του ουρανού και της γης. Τον αναγνώρισαν και Τον προσκύνησαν. Οι Ιουδαίοι όμως δεν Τον αντιλήφθηκαν. Ελάχιστες μόνο αγνές καρδιές βρέθηκαν πρόθυμες να Τον προσκυνήσουν, οι απλοί ποιμένες.

Το παράπονο του Θεού στη συγκεκριμένη προφητεία τονίζεται α-κόμη περισσότερο από το είδος των ζώων που συγκρίνονται με τους ανθρώπους – Ισραηλίτες. Είναι δύο ζώα που οι ονομασίες τους χρη-σιμοποιούνται υβριστικά από τους ανθρώπους. Αυτά κατάλαβαν την παρουσία του Θεού στη γη· ο άνθρωπος όμως όχι. Ο «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς» (Ψαλ.48.13), με την αποστασία του έκανε τον εαυτό του χειρό-τερο κι από τα ζώα που δεν έχουν λογικό.

Ο άγιος Γρηγόριος Ο Θεολόγος στη χριστουγεννιά-τικη ομιλία του διακρίνει στα δύο ζώα τους δύο «λαούς»: το βόδι, νομικῶς καθαρὸ ζῶο (Λευϊτ. 11), συμβολίζει τους Ιουδαίους, οι οποίοι «μηρυκά-ζουν» (ὅπως το βόδι) τον Νόμο του Θεού· ο ὄνος, νο-μικῶς ακάθαρμο, συμβολίζει τους ειδωλολάτρες (βλ. PG 36, 332Α΄).

Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος

Τα δύο διαφορετικὰ ζῶα συνάζονται κοντά στον Σωτήρα, που έρχε-ται να δημιουργήσει τη μία οικογένεια της Εκκλησίας, μέσα στην οποία «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην...», αλλά «πάντες» είναι «εἷς ἐν Χριστῷ»· ὅλοι οι πιστοὶ έχουν γίνει ἕνας νέος ἄνθρωπος με την ένωσή τους με τον Χριστό (Γαλ.3.28). Δεν ισχύουν πλέον διαφορές εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως και φύλου. Τώρα υπάρχει ο «ἐν Χριστῷ», «καινὸς ἄνθρωπος» (Εφ.2.15), ο αναγεννημένος, ο αγιασμένος, ο ἄνθρωπος της Χάριτος, που οι διαθέσεις, τα λόγια, οι πράξεις του έχουν τη σφραγίδα του Αγίου Πνεύματος.